КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЛЬВІВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ «ЛЬВІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ»

Кафедра природничо-математичної освіти

ПРОГРАМА
підвищення кваліфікації
для керівників гуртків еколого-натуралістичного та туристсько-краєзнавчого напряму закладів загальної середньої та позашкільної освіти

«ЕКОЛОГІЧНИЙ ТА КРАЄЗНАВЧИЙ ІНТЕНСИВ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ, ІДЕЇ, УСПІШНІ ПРАКТИКИ ГУРТКОВОЇ РОБОТИ»

Програма підвищення кваліфікації розглянута і рекомендована до затвердження на засіданні кафедри природничо-математичної освіти

(протокол № 11 від 14 вересня 2026 року)

Завідувачка кафедри Ольга ТУРИЦЯ

Програма підвищення кваліфікації затверджена науково-методичною радою

(протокол №6 від 01 жовтня 2026 року)

Голова науково-методичної ради Павло ХОБЗЕЙ

Розробники:

Лазорко Марія Степанівна, старша викладачка кафедри природничо-математичної освіти Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти;

Зінкевич Мирослав Володимирович, старший викладач кафедри природничо-математичної освіти Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти.

Напрям підвищення кваліфікації:

Сучасні підходи до навчання в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти.

Удосконалення професійної майстерності керівників гуртків еколого-натуралістичного та туристсько-краєзнавчого напрямів закладів загальної середньої та позашкільної освіти щодо створення екологічно орієнтованого освітнього простору, організації партнерської взаємодії з природоохоронними, науковими та громадськими установами, формування екологічної грамотності вихованців.

Розроблено на основі типової програми:

Типова програма підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти (наказ МОН України від 12.10.2022 № 904). https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikaciyi-vchiteliv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-yaki-vprovadzhuyut-novij-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti

Термін дії програми: з 2027 року до 2031 рік

Рецензенти:

Туриця Ольга Олегівна, завідувачка кафедри природничо-математичної освіти Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», кандидат педагогічних наук;

Синя Ірина, завідувачка кабінету координації впровадження Нової української школи Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти», кандидат педагогічних наук.3

©М. Лазорко
©М. Зінкевич

1. ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Актуальність програми

Сучасні виклики у сфері збереження довкілля зумовлюють необхідність посилення екологічної складової шкільної та позашкільної освіти, пошуку нових підходів до формування екологічної грамотності учнівства.

Актуальність програми «Екологічний та краєзнавчий інтенсив: сучасні підходи, ідеї, успішні практики гурткової роботи» визначається потребою в оновленні професійного інструментарію керівників гуртків, упровадженні дослідницького, діяльнісного, проєктного та практико-орієнтованого підходів до екологічної освіти.

Особливого значення набуває використання природного середовища як освітнього ресурсу, організація досліджень, екологічних практикумів, проєктів та природоохоронних акцій, а також налагодження партнерської взаємодії з природоохоронними, науковими та громадськими установами.

Заклад загальної середньої та позашкільної освіти має значний потенціал для створення відкритого простору, у якому вихованці не лише здобувають знання про природу, а й досліджують довкілля, набувають практичного досвіду, розвивають відповідальне ставлення до природних ресурсів та долучаються до реальних природоохоронних ініціатив.

Програма спрямована на збагачення методичного арсеналу керівника гуртка сучасними ідеями та корисними практиками, які сприяють розвитку пізнавальної активності, дослідницьких умінь, екологічної грамотності та готовності вихованців до відповідальної взаємодії з довкіллям.

Цільова група: керівники гуртків еколого-натуралістичного та туристсько-краєзнавчого напрямів закладів загальної середньої та позашкільної освіти.

Обсяг (тривалість): 30 год (1 кредит ЄКТС)

Особливості реалізації програми

Програма реалізується в очно-дистанційній формі, передбачає поєднання лекційних, практичних та інтерактивних форм роботи. Теоретична складова освітньої програми буде реалізованою через відеолекції, практична складова - через практикуми.

Програма має практико-орієнтований характер, передбачає поєднання теоретичної підготовки з практичним опрацюванням сучасних підходів, методів та інструментів екологічної освіти. Особливу увагу приділено

використанню природного середовища як освітнього ресурсу, організації дослідницької, проєктної та природоохоронної діяльності вихованців.

Особлива увага приділяється використанню довкілля, як потенціалу для навчання, з метою формування природничо-наукової компетентності, розвитку критичного мислення, допитливості та дослідницьких умінь учнівства.

Програма передбачає опанування педагогами методик проєктування й проведення уроків у довкіллі, спостережень, практичних робіт та навчальних проєктів. Важливим складником такого навчання є також формування вмінь створювати безпечне та доступне освітнє середовище для активної взаємодії учнів із природою.

Контроль знань здійснюється послідовно. На заняттях проводяться короткі експрес-опитування та обговорення тем.

Курс завершується виконанням індивідуальної роботи. Слухачі розробляють власний методичний продукт екопрактики / міні-проєкт для гуртка, що може бути безпосередньо використаний у професійній діяльності керівника гуртка.

Умовою отримання сертифіката є відвідування не менше 50% аудиторних занять та успішне виконання індивідуальної роботи.

Самостійна робота слухачів передбачає пошук, опрацювання навчальних матеріалів відповідно до запропонованих завдань. Здійснюється самостійна робота в поза навчальний час.

Форма (форми) підвищення кваліфікації: очно-дистанційна

Мета підвищення кваліфікації:

Підвищення професійної компетентності керівників гуртків щодо організації сучасної екологічної освіти в закладах позашкільної та загальної середньої освіти, використання сучасних підходів, створення освітнього екопростору для розвитку екологічної грамотності, пізнавальної активності та відповідального ставлення вихованців до довкілля. Організація дослідницької, проєктної та природоохоронної діяльності вихованців, використання природного середовища як освітнього ресурсу та розвитку партнерської взаємодії з природоохоронними, науковими й громадськими установами.

Завдання підвищення кваліфікації:

- актуалізувати знання керівників гуртків про сучасні підходи та практики екологічної освіти;

- удосконалити вміння організовувати дослідницьку, проєктну та практико-орієнтовану діяльність вихованців у природному середовищі;
- розширити методичний інструментарій створення екопростору, використання довкілля та сучасних освітніх ресурсів;
- сформувати навички налагодження партнерської взаємодії з природоохоронними, науковими та громадськими установами для реалізації спільних екологічних ініціатив.

Перелік компетентностей, що вдосконалюватимуться/набуватимуться:

Удосконалення професійних компетентностей слухачів здійснюється відповідно до Професійного стандарту «Вчитель закладу загальної середньої освіти», затвердженого наказом МОН України від 29.08.2024 року № 1225.

А2. Предметно-методична компетентність: здатність формувати і розвивати в здобувачів освіти ключові компетентності і наскрізні вміння, визначені державними стандартами освіти; здійснювати інтегроване навчання здобувачів освіти; добирати і використовувати сучасні й ефективні методики і технології навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти.

В2. Здоров'язбережувальна компетентність: здатність організовувати безпечне освітнє середовище, використовувати здоров'язбережувальні технології під час освітнього процесу; здатність формувати в учнів культуру здорового та безпечного життя; зберігати особисте, фізичне та психічне здоров'я під час професійної діяльності.

Г2. Організаційна компетентність: здатність організовувати процес навчання, виховання й розвитку здобувачів освіти; організовувати різні види й форми навчальної та пізнавальної діяльності здобувачів освіти.

Очікувані результати навчання:

- знає сучасні підходи, методи та успішні практики гурткової роботи;
- використовує довкілля як освітній ресурс для розвитку пізнавальної активності та екологічної грамотності учнів.
- проєктує та організовує дослідницьку, проєктну, практико-орієнтовану діяльність вихованців;
- реалізовує спільні екологічні та краєзнавчі проєкти.

СИСТЕМА ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ

Оцінювання розглядається як засіб одержання зворотної інформації про результативність підвищення кваліфікації та внесення коректив у методику роботи зі слухачами курсів. Оцінювання вербальне.

Контроль та оцінювання за знаннями слухачів проводиться послідовно й систематично: на практичних заняттях, індивідуальне та фронтальне опитування, виконання самостійної роботи; на лекціях – експрес-контроль, що передбачає постановку конкретних питань з теми. Оцінювання вербальне.

Курс зараховується за умови відвідування не менше 50% авдиторних занять та виконання комплексної підсумкової роботи. Робота передбачає перевірку рівня засвоєння теоретичних положень і практичних умінь, набутих під час навчання, зокрема щодо діяльнісного навчання у довкіллі, проведення пленерних уроків.

На етапі завершення навчання за програмою слухачі виконують комплексну підсумкову роботу. Слухачі розробляють практичні продукти (на вибір): «Міні-дослідження довкілля» за схемою: запитання → припущення → дослідження → результати → висновок → представлення. «Екомапа мого гуртка» - визначення природних та соціальних ресурсів для організації екологічної діяльності. Проєкт «Туристичний кластер своєї громади».

Оцінювання індивідуальної роботи здійснюється за 10-бальною шкалою (робота вважається зарахованою, якщо учасник/ця набирає не менше 7 балів).

Критерії оцінювання індивідуальної роботи:

Критерій оцінювання	**Кількість балів**
Відповідність темі, мети, очікуваних результатів	2
Дослідницька діяльність учнів	2
Зміст і різноманітність завдань	2
Підтримки активності та ресурсності учнівства	2
Еколого-краєзнавча спрямованість	2

Оцінювання підсумкової роботи здійснюється за принципом «зараховано / не зараховано».

Курс зараховується за умови відвідування не менше 50% авдиторних занять та виконання індивідуальної роботи.

Підсумкова оцінка за курс в документі про підвищення кваліфікації відображається за шкалою: «Зараховано» / «Не зараховано».

Документ про підсумки підвищення кваліфікації: сертифікат, за умови відвідування не менше 50% авдиторних занять та успішне виконання індивідуальної роботи.

Вартість: безоплатний характер надання освітньої послуги для слухачів курсів підвищення кваліфікації за регіональним замовленням місцевих органів управління освітою, вартість згідно з кошторисом відповідно до порядку надання платних послуг для всіх інших категорій.

2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

Зміст програми складається з 4 модулів та 10 взаємопов'язаних тем. Програмою передбачено лекційні і практичні заняття та практикум.

Самостійна робота передбачає аналіз успішних практик гурткової роботи та оцінку освітнього простору з точки зору можливості його ефективного використання у гуртковій роботі.

На етапі завершення навчання слухачі виконують комплексну підсумкову роботу. Дана робота передбачає перевірку рівня засвоєння теоретичних положень і практичних умінь, набутих під час навчання.

Оцінювання комплексної підсумкової роботи здійснюється за принципом «зараховано / не зараховано».

Учасники, які успішно пройшли навчання та виконали підсумкову роботу, отримують свідоцтво / сертифікат.

Кількість годин, що відводиться на засвоєння змісту програми, становить 30 годин, з них: 8 год — лекційні заняття; 16 год — практичні заняття; 4 год — самостійна робота; 2 год — контрольні заходи.

Навчально-тематичний план

Назва навчальних тем	Кількість годин				
	Лекції	Практичні заняття	Самостійна робота	Контрольні заходи	Усього
Організаційне заняття		**2**			**2**
Модуль1. Сучасні орієнтири екологічної освіти.					
Тема 1.1. Сучасна екологічна освіта: від знань до відповідальної дії.	2				
Тема 1.2. Заклад освіти як відкритий екологічний простір.		2			
Разом за модулем	**2**	**2**			**4**
Модуль 2. Заклади освіти і природоохоронні установи: партнерство заради довкілля.					
Тема 2.1. Співпраця закладів загальної середньої та позашкільної освіти з природоохоронними установами.	2				2
Тема 2.2. Лісова школа як модель навчання у природному просторі.		2	2		4
Тема 2.3. Ефективні інструменти підтримки активності та ресурсності учнівства для уроків у довкіллі.		2			2
Разом за модулем	**2**	**4**			**8**
Модуль 3. Сучасні орієнтири освітнього краєзнавства.					
Тема 3.1. Основні напрямки сучасної краєзнавчої освіти.	2				2
Тема 3.2. Сучасні інструменти краєзнавчої освіти та виховання гуртківців.		2			2
Разом за модулем	**2**	**2**			**4**
Модуль 4. Освітнє середовище для занять туристсько-краєзнавчої гуртка.					
Тема 4.1. Краєзнавчий гурток та туристичний кластер громади.	2				2
Тема 4.2. Природоохоронні території та об'єкти як базові простори для занять краєзнавчого гуртка.		2			2
Тема 4.3. Успішні практики екологічної та туристсько-краєзнавчої гурткової роботи.		4	2		6
Разом за модулем	**2**	**6**	**2**		**10**
Підсумкова робота				**2**	**2**
Усього	**8**	**16**	**4**	**2**	**30**

ІІ. ЗМІСТ ПРОГРАМИ

МОДУЛЬ 1. Сучасні орієнтири екологічної освіти.

Тема 1. 1. Сучасна екологічна освіта: від знань до відповідальної дії

Екологічна освіта у сучасному освітньому просторі. Екологічна грамотність та відповідальне ставлення до довкілля. Методи екологічного виховання, спрямовані на розвиток екологічної грамотності учнівства. Освітній та оздоровчий потенціал природного середовища у роботі з учнівською молоддю. Компетентнісний, діяльнісний, дослідницький та особистісно орієнтований підходи. Формування екологічно відповідальної поведінки дітей та молоді.

Тема 1.2. Заклад освіти як відкритий екологічний простір.

Екологічний потенціал гурткової роботи. Природне середовище як освітній ресурс. Довкілля як «жива лабораторія». Освітні можливості парку, лісу, водойми, ботанічного саду, природоохоронних територій.

МОДУЛЬ 2. Заклади освіти і природоохоронні установи: партнерство заради довкілля.

Тема 2.1. Співпраця закладів загальної середньої та позашкільної освіти з природоохоронними установами

Природоохоронні установи як партнери в екологічній освіті дітей та молоді. Форми співпраці закладів освіти з національними природними парками, заповідниками, заказниками, ботанічними садами, дендрологічними парками, еколого-натуралістичними центрами, громадськими природоохоронними організаціями та науковими установами.

Освітні можливості природоохоронних територій та установ. Екскурсії, польові дослідження, еколого-просвітницькі заходи, спільні проєкти, природоохоронні акції, волонтерські ініціативи, зустрічі з фахівцями.

Тема 2.2. Лісова школа як модель навчання у природному просторі

Лісова школа як модель діяльнісного та практико-орієнтованого навчання в природному середовищі. Освітні можливості природного простору: екологічні стежки, квести, лабіринти, спостереження, дослідницькі завдання та вікторини. Лісова школа (на прикладі національного природного парку, Ведмежого притулку «Домажир» чи ін. природного середовища, установи).

Тема 2.3. Ефективні інструменти підтримки активності та ресурсності учнівства для уроків у довкіллі.

Ефективні інструменти підтримки активності та ресурсності учнівства для уроків у довкіллі: динамічні паузи, валеохвилинки, рухові вправи, ресурсні хвилинки. Корисні практики ефективного уроку.

МОДУЛЬ 3. Сучасні орієнтири освітнього краєзнавства.

Тема 3.1. Основні напрямки сучасної краєзнавчої освіти.

Краєзнавча освіта як «перший ступінь раціональної освіти». Характеристика сучасних напрямків краєзнавчої освіти:

- Цифровізація та медіакраєзнавство. Створення віртуальних екскурсій, інтерактивних мап, оцифрування місцевих архівів, розробка краєзнавчих квестів і мобільних додатків.
- Екологічне та природниче краєзнавство. Дослідження місцевих екосистем, флори і фауни, моніторинг екологічного стану регіону та популяризація сталого розвитку.
- Історико-культурний та етнографічний напрямок. Вивчення локальної історії, фольклору, традицій, побуту, а також збереження матеріальної та нематеріальної культурної спадщини громади.
- Туристично-рекреаційне краєзнавство. Розробка нових туристичних маршрутів, розвиток зеленого (сільського) туризму та екскурсійної діяльності.
- Військово-патріотичний напрямок. Дослідження сучасної історії України, увічнення пам'яті захисників, вивчення подій російсько-української війни на локальному рівні.
- Географічне та економічне краєзнавство. Аналіз природно-ресурсного потенціалу, демографічних процесів та економічних перспектив розвитку рідного краю.
- Геокешинг та освітній туризм. Поєднання спортивного орієнтування, логічних завдань та вивчення локацій у формі гри.

Тема 3.2. Сучасні інструменти краєзнавчої освіти та виховання гуртківців.

Інтеграція класичних дослідницьких підходів з новітніми цифровими технологіями. Інтерактивність, наочність та адаптованість інструментів до інтересів нового покоління.

Характеристика основних категорій інструментів: Цифрова картографія та ГІС-інструменти; Мобільні технології та Гейміфікація; Візуалізація та Віртуальний простір; Мультимедійні інструменти створення контенту; Інструменти Штучного Інтелекту.

МОДУЛЬ 4. Освітнє середовище для занять туристсько-краєзнавчої гуртка.

Тема 4.1. Краєзнавчий гурток та туристичний кластер громади.

Туристичний кластер громади та місія краєзнавчого гуртка. Оцінка економічного та культурного потенціалу рідного краю. Головні «магніти» громади (пам'ятки, природа, відомі люди, унікальна їжа). Як розробити першу концепцію локального туристичного продукту. Моделювання кластера. Застосунки Izitravel або Actionbound для оцифровування маршрутів.

Приклади успішних туристичних кластерів України. Туркластер «ГорбоГори».

Тема 4.2. Природоохоронні території та об'єкти як базові простори для занять краєзнавчого гуртка.

Природоохоронні території та об'єкти як «живі лабораторії» для діяльності краєзнавчого гуртка. Освітньо-пізнавальний потенціал простору. Платформа для наукового краєзнавства. База для вивчення локальної унікальності. Практична та виховна цінність. Формування екологічної культури та еко-мислення. Співпраця з науковцями. Волонтерство та практичний внесок. Туристично-краєзнавча інтеграція. Простір для розробки еколого-краєзнавчих маршрутів. Цифровізація заповідного простору. Базовий елемент туристичного кластера.

Тема 4.3. Успішні практики екологічної та туристсько-краєзнавчої гурткової роботи.

Ознайомлення із успішними практиками екологогічної та туристсько-краєзнавчої гурткової роботи. Обмін досвідом.

Практичні продукти (на вибір): «Міні-дослідження довкілля» за схемою: запитання → припущення → дослідження → результати → висновок → представлення. «Екомапа мого гуртка» — визначення природних та соціальних ресурсів для організації екологічної діяльності. Проєкт «Туристичний кластер своєї громади».

3.1. Орієнтовний перелік практичних завдань

1. Створити «Екомапу можливостей» свого гуртка.
2. Розробити сценарій дослідження локального природного об'єкта.
3. Створити картку екологічного спостереження.
4. Розробити пленерне / польове заняття.
5. Створити мініпроєкт «Екологічна проблема — наше рішення».
6. Розробити екологічну акцію для вихованців.
7. Розробити «Екологічний челендж» для дітей.
8. Створити маршрут «Екологічна стежка».
9. Розробити власну корисну екопрактику для гуртка.
10. Створити «Туристичний кластер своєї громади, старостинського округу, міста, селища чи мікрорайону».

3.2. Орієнтовний перелік питань для самостійного опрацювання

1. Сутність та особливості сучасної природничої освіти в умовах НУШ
2. Діяльнісний, дослідницький та практико-орієнтований підходи до навчання в довкіллі.
3. Інтеграція змісту природничих дисциплін під час навчання в довкіллі.
4. Екологічна грамотність та відповідальне ставлення учнів до природного середовища.
6. Освітній потенціал природоохоронних та природно-заповідних територій у навчанні школярів.
7. Дослідницькі завдання, спостереження та польові практикуми в природничій освіті.

4. СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Нормативно-правові документи

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898, зі змінами, внесеними згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 30.08.2022 № 972. URL:https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinskashkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti

2. Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 року № 2145-VIII (зі змінами).

URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text

3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX . Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text

4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029р. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text

5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029р.

URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text

7. Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.10.2022 № 904 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації вчителів закладів загальної середньої освіти, які впроваджують новий Державний стандарт базової середньої освіти».

URL:https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-programi-pidvishennya-kvalifikaciyi-vchiteliv-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti-yaki-vprovadzhuyut-novij-derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti

7. Освітні програми та модельні навчальні програми природничої освітньої галузі для 5 - 9 класів Нової української школи: офіційні матеріали Міністерства освіти і науки України.

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 21.08. 2019 № 800 «Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників» (зі змінами).

URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2019-%D0%BF#Text

9. Офіційні програми та концепції МОН України:

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України (чинна редакція).

Навчальні програми гуртків туристично-краєзнавчого напряму, схвалені для використання у позашкільних навчальних закладах (наприклад, програми Українського державного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства).

Основна література

1. Бойчук Ю. Д., Солошенко Е. М., Бугай. О. В. Екологія і охорона навколишнього середовище: Навчальний посібник. С.: ВТД «Університетська книга»; К.: Видавничий дім «Княгиня Ольга», 2005. 302 с.
2. Брижак Н. Ю. Краєзнавча та туристична робота: курс лекцій. — Мукачево: МДУ. Повний текст лекцій доступний в Електронному репозитарії МДУ.
3. Гайда Л. А. Методика організації та зміст роботи краєзнавчого гуртка. Посібник доступний в ОУНБ імені Чижевського.
4. Грабовський Ю. А., Скалій О. В., Скалій Т. В. Спортивний туризм: Навчальний посібник. — Тернопіль: Навчальна книга — Богдан.
5. Джура Н. М. Інноваційні технології навчання в системі шкільної екологічної освіти: навчально-методичний посібник/Н. М. Джура. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2016. 104 с.
6. Койнова І. Підвищення ефективності екологічної освіти завдяки співпраці з природоохоронними установами.// «Природоохоронна територія як базова навчальна платформа Нової української школи», збірник статей, Ч. 2. КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної освіти», 2019. 92 с.
7. Кострица М. Ю. Шкільне краєзнавство: теорія і практика. — К.: Вища школа.
8. Маньковська Р. В. Краєзнавство і освіта: витоки і перспективи співбуття. Електронна версія доступна в Інституті історії України НАНУ.
9. Назарук М., Турчинська О. Природоохоронні об'єкти як лабораторія організації екологічної освіти.//«Природоохоронна територія як базова навчальна платформа Нової української школи», збірник статей, Ч. 1. КЗ ЛОР «Львівський обласний інститут післядипломної освіти», 2019. 100 с
10. Обозний В. В. Краєзнавча підготовка вчителя (теоретичні і організаційно-практичні аспекти) : монографія / В. В. Обозний ; за ред. проф. Л. П. Вовк. — Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. — 254 с.
11. Пометун О. І., Пироженко Л. В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. Київ : А.С.К., 2004.
12. Пустовіт Г. П. Екологічна освіта і виховання учнів у позашкільних навчальних закладах: теоретико-методичні аспекти. Київ: Педагогічна думка.

13. Пустовіт Н. А. Еколого-освітня діяльність установ природо-заповідного фонду. URL: http://surl.li/ssrtf

14. Пустовіт Н. А. Неперервна екологічна освіта в Україні (концептуальні засади) / Н. А. Пустовіт // Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді. — К. : Пед. думка. 19 с.

15. Савченко В. І. Освітнє краєзнавство як чинник формування національної ідентичності учнівської молоді в умовах глобалізаційних викликів.

Додаткова література

1. Бібік Н. М. Нова українська школа: порадник для вчителя/за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2018.

2. Василенко О.М. Здоров'язбережувальні технології у виховному процесі дошкільного навчального закладу. URL: file:///C:/Users/HP/Downloads/2062-Article%20Text-3977-1-10-20150429.PDF

3. Ващенко О. М., Свириденко С. Здоров'язберігаючі технології: сутнісна характеристика. Здоров'язберігаючі технології в навчальному закладі. Київ : Шк. світ, 2009. С. 5–12.

4. Здоров'язберігаючі технології в навчальному закладі/ упоряд. О. Колонькова, О. Литовченко. К.: Шк. світ., 2009. 128 с. 5 с.

5. Опара Н. М. Здоров'язберігаючі технології: шляхи до гармонійного розвитку особистості. URL: https://dspace.pdau.edu.ua/server/api/core/bitstreams/9b73c3ef-523c-4a45-ac3e-7359e7c16223/content

6. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу / упоряд. Н. А. Поліщук. – Луцьк : ВІППО, 2018. – 124 с.

7. Шиян О. І., Микитюк О. М. Здорова школа: сприятливе екосередовище: навч посіб./за наук. ред. О. І. Шиян. Л: Літопис, 2011. 96 с.